

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.05.2019, sp. zn. 6 Tdo 4/2019, ECLI:CZ:NS:2019:6.TDO.4.2019.3

Číslo: 16/2020

Právní věta:

O nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy, který uplatnil podle § 43 odst. 3 tr. ř., lze rozhodnout jen výrokem v adhezním řízení podle § 228 a § 229 tr. ř., a nikoli výrokem podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku, který není exekučním titulem, ale zakládá povinnost odsouzeného nahradit nemajetkovou újmu pouze „podle svých sil“. Zaviněné nesplnění této povinnosti nelze sankcionovat jinak než případným postupem podle § 83 odst. 1 tr. zákoníku. Výrok, jímž se obviněnému ukládá povinnost k náhradě nemajetkové újmy podle § 228 odst. 1 tr. ř., musí být co do výše plnění jednoznačný. Tomu neodpovídá uložení povinnosti s použitím formulace „ve výši nejméně...“, protože činí takový výrok neurčitým a nevykonatelným.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.05.2019

Spisová značka: 6 Tdo 4/2019

Číslo rozhodnutí: 16

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Adhezní řízení, Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

Předpisy: § 228 tr. ř.

§ 229 tr. ř.

§ 82 odst. 2 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného T. M. podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. 8 To 191/2018, a to v části, v níž došlo k zamítnutí odvolání obviněného ve vztahu k výroku, jímž mu bylo podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku uloženo, aby poskytl poškozené M. S. přiměřené zadostiučinění spočívající v částce nejméně 750 000 Kč, a jemu předcházející rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2018, sp. zn. 89 T 56/2017, a to ve výroku, jímž bylo obviněnému podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku uloženo, aby poskytl poškozené M. S. přiměřené zadostiučinění spočívající v částce nejméně 750 000 Kč. Současně byla zrušena i další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené části rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265m odst. 2 tr. ř. per analogiam Nejvyšší soud odkázal poškozenou M. S. se zbytkem nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích na řízení ve věcech

I.

Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2018, sp. zn. 89 T 56/2017, byl obviněný T. M. (dále též jen „obviněný“, případně „dovolatel“) spolu s obviněným L. B. uznán vinným přečinem lichvy podle § 218 odst. 1 alinea 1, odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, jehož se podle jeho skutkových zjištění dopustili tím, že obviněný T. M. jako kupující, vědom si tísně poškozené M. S. spočívající v aktuální potřebě peněz, o níž věděl z předchozího jednání s obviněným L. B., umocněné očekávaným narozením dítěte, neboť poškozená byla ve vysokém stupni těhotenství (dne 1. 2. 2014 porodila syna), a musela mu být zřejmá i z okolností sjednávání smlouvy a kupní ceny, a taktéž s vědomím rozumové slabosti poškozené, spočívající v poruše osobnosti s rysy závislosti na okolí, submisivity a snadné ovlivnitelnosti, což mu muselo být taktéž zřejmé z verbální i neverbální komunikace s poškozenou a ze skutečnosti, že za poškozenou jednal od samého počátku pouze obviněný L. B., a také s využitím nezkušenosti poškozené, která nebyla schopna reálně posoudit skutečnou cenu jí prodávaných pozemků a která mu jako osobě dlouhodobě se pohybující na trhu s realitami plně důvěřovala, uzavřel jako fyzická osoba - kupující s poškozenou M. S. jako prodávající kupní smlouvu týkající se pozemků zapsaných na listu vlastnictví číslo XY u Katastrálního úřadu pro Jihomoravský kraj, katastrální pracoviště XY, pro obec XY a k. ú. XY, pozemek p. č. XY, zahrada, o výměře 147 m², pozemek p. č. XY, zahrada, o výměře 117 m², pozemek p. č. XY, zahrada, o výměře 1 m², pozemek p. č. XY, orná půda, o výměře 794 m², pozemek p. č. XY, orná půda, o výměře 1 862 m², pozemek p. č. XY, orná půda, o výměře 2 791 m², a pozemek p. č. XY, orná půda, o výměře 20 961 m², a to za kupní cenu ve výši 190 000 Kč, když navíc v kupní smlouvě byla stanovena smluvní pokuta ve výši poloviny kupní ceny (95 000 Kč) pro případ, že by poškozená M. S. nesplnila závazky z kupní smlouvy, přičemž jako osoba podnikající od roku 1998 v oboru realit jako realitní makléř (a od roku 2004 jednatel a společník obchodní společnosti XY, s. r. o.) si musel být dobře vědom toho, že uvedené pozemky mají daleko vyšší hodnotu. Obviněný před podpisem smlouvy ústně slíbil poškozené M. S., že v případě, pokud by finanční úřad z důvodu zjištěné vyšší ceny pozemků doměřil vyšší daň z převodu uvedených nemovitostí, tak jí uhradí 50 % daně ze svého, přičemž podle znaleckého vyjádření ze dne 9. 11. 2015 činila tržní hodnota pozemků k datu uzavření smlouvy částku ve výši 1 478 190 Kč; část kupní ceny ve výši 90 000 Kč byla téhož dne uhrazena M. S. v hotovosti, avšak tuto částku převzal a následně si ji neoprávněně ponechal L. B. a ze zbytku kupní ceny byla uhrazena záloha na daň z převodu nemovitostí ve výši 7 600 Kč příslušnému Finančnímu úřadu pro Jihomoravský kraj, územní pracoviště XY, a zbývající částka ve výši 92 400 Kč byla nadvakrát vyplacena na účet obchodní společnosti XY CZ, s. r. o., v níž působil jako jediný společník obviněný L. B., který záměrně uvedl do kupní smlouvy tento účet, aby mohl následně vybrat vyplacené peníze a ponechat si je pro vlastní potřebu (již bez vědomí obviněného T. M., který nevěděl o tomto úmyslu obviněného L. B. a měl za to, že kupní cenu obdrží poškozená M. S.). Na základě uvedené kupní smlouvy bylo dne 31. 1. 2014 zapsáno na Katastrálním úřadu pro Jihomoravský kraj, katastrální pracoviště XY, vlastnické právo obviněného T. M. ke zmíněným pozemkům, přičemž shora uvedeným jednáním tento obviněný způsobil poškozené M. S. škodu ve výši 1 288 190 Kč a obviněný L. B. shora popsaným jednáním způsobil poškozené M. S. škodu ve výši nejméně 1 470 590 Kč.

2. Obviněný T. M. byl za tento přečin odsouzen podle § 218 odst. 2 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 24 měsíců, jehož výkon mu byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu 40 měsíců. Podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku mu bylo dále uloženo, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem, veřejně se osobně omluvil poškozené prostřednictvím placené inzerce v alespoň jedné regionální tiskovině a na alespoň jedné regionální rozhlasové stanici a poskytl poškozené přiměřené zadostiučinění spočívající v částce

nejméně 750 000 Kč. Podle § 228 odst. 1 tr. ř. byla oběma obviněným uložena povinnost společně a nerozdílně nahradit poškozené M. S. škodu ve výši 1 288 190 Kč a nemajetkovou újmu v penězích v částce 75 000 Kč. Podle § 229 odst. 2 tr. ř. byla poškozená se zbytkem svého nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy v penězích odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. O odvolání obviněného proti tomuto rozsudku rozhodl Krajský soud v Brně usnesením ze dne 4. 9. 2018, sp. zn. 8 To 191/2018, jímž ho podle § 256 tr. ř. zamítl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

4. Obviněný T. M. podal prostřednictvím svého obhájce dovolání proti tomuto usnesení Krajského soudu v Brně ve spojení s citovaným rozsudkem Městského soudu v Brně a proti souvisejícím rozhodnutím. Své dovolání opřel o dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. b), g), h) a l) tr. ř.

5. K odčinění následku zjištěného soudy nižších stupňů dovolatel připomenul, že podle § 2951 o. z. se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Při posuzování opodstatněnosti nároku nepostačí odkázat na obsah spisu, ale je třeba rozvést jednotlivé újmy a vymezit částku, kterou požaduje poškozená osoba. Soud uložil dovolateli povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění ve výši nejméně 750 000 Kč a povinnost nahradit nemajetkovou újmu ve výši 75 000 Kč. Tyto nároky považuje za totožné. Uložení těchto povinností nebylo soudem nijak adekvátně odůvodněno.

6. Obviněný uplatnil celou řadu dalších námitek i k ostatním dovolacím důvodům a závěrem svého dovolání navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně i jemu předcházející rozsudek Městského soudu v Brně a další zde citovaná usnesení a aby vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.

7. Nejvyšší státní zástupce se vyjádřil k podanému dovolání prostřednictvím státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen „státní zástupce“), který považuje za relevantní námítky proti uložení povinnosti podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku spočívající v povinnosti poskytnout poškozené přiměřené zadostiučinění v částce nejméně 750 000 Kč, přičemž námítky týkající se stanovení povinnosti podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku ve spojení s ustanovením § 48 odst. 4 tr. zákoníku považoval dovolací soud ve své rozhodovací praxi za relevantně uplatněné z hlediska dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. (viz např. rozhodnutí ve věci vedené pod sp. zn. [8 Tdo 174/2014](#)). Tyto námítky však státní zástupce nepovažuje za důvodné, protože postup soudů nižších stupňů byl podle jeho názoru sice poněkud nestandardní, nikoli však nezákonný. Je skutečností, že mimo výše uvedeného výroku podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku soud prvního stupně současně výrokem podle § 228 odst. 1 tr. ř. zavázal dovolatele k náhradě nemajetkové újmy v penězích v částce 75 000 Kč a se zbytkem nároku odkázal poškozenou na řízení ve věcech občanskoprávních. Pokud jde o vztah výroků podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku a podle § 228 a § 229 tr. ř., pak vzhledem k rozdílným účelům těchto výroků uložení povinnosti nahradit škodu podle § 82 odst. 2 tr. ř. nebrání skutečnost, že soud současně rozhodl výrokem podle § 228 odst. 1 tr. ř., a není vyloučeno uložení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy ani v případě, když soud zároveň odkázal poškozeného podle § 229 tr. ř. s částí nároku nebo i s celým nárokem na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na občanskoprávní řízení. Navíc ustanovení § 48 odst. 4 písm. k) tr. zákoníku výslovně umožňuje uložit obviněnému povinnost poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění. Platná právní úprava tedy nevylučuje, aby soud uložil výrokem podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku obviněnému povinnost k náhradě nemajetkové újmy nad rámec povinnosti stanovené výrokem podle § 228 odst. 1 tr. ř. Za vadu odůvodňující zrušení rozhodnutí nelze podle názoru státního zástupce považovat ani skutečnost, že soud v souladu s terminologií ustanovení § 48 odst. 4 písm. k) tr. zákoníku použil formulaci „poskytnout přiměřené zadostiučinění“, ačkoli dovolatelem citovaný § 2951 odst. 2 o. z. se zmiňuje o přiměřeném zadostiučinění jako o způsobu odčinění

nemajetkové újmy, nikoli jako o samostatném nároku.

8. Státní zástupce pokládá postup soudu prvního stupně v této části za nestandardní a snad i nelogický, když mu není jasné, proč rozhodování o náhradě nemajetkové újmy fakticky přenesl do rozhodování o trestu a proč nerozhodl o nároku na náhradu nemajetkové újmy „jednoduše“ výrokem podle § 228 odst. 1 tr. ř., popřípadě za současného uložení povinnosti, aby obviněný ve zkušební době podle svých sil odčinil nemajetkovou újmu. Rozhodnutí v takovéto podobě má problematickou hodnotu i pro poškozenou, když uložení povinnosti podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku v rámci výroku o trestu zřejmě nemůže být pro oprávněného exekučním titulem (viz přiměřeně rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci vedené pod sp. zn. [4 Tz 106/2005](#)), nejde však o trest podle zákona nepřipustný.

9. Závěrem státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítl podané dovolání, protože je zjevně neopodstatněné.

10. Obviněný dále zaslal repliku k vyjádření státního zástupce, v níž zopakoval své výtky proti zpracovaným znaleckým posudkům a neakceptovaným důkazním návrhům, přičemž navrhl, aby tyto nedostatky napravil Nejvyšší soud zrušením napadených rozhodnutí a příkázáním věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Obviněný dále zopakoval výhrady ke znaleckému posudku a vytkl, že nebyl vypracován revizní znalecký posudek. Cena obvyklá není synonymem pro cenu tržní. Vzhledem k uvedenému obviněný konstatoval, že státní zástupce neprokázal a soud správně nezjistil skutečný stav odpovídající právní kvalifikaci podle § 218 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zákoníku.

III.

Posouzení dovolání

11. Poté, co se Nejvyšší soud vypořádal s námitkami dovolatele uplatněnými k dovolacím důvodům podle § 265b odst. 1 písm. b) a g) tr. ř., přistoupil k posouzení důvodnosti dovolání z hlediska dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř.

12. Obviněný v části svého dovolání rozvádí argumenty, pro které vznáší tento důvod dovolání (lze-li tak vyložit text druhé věty, podle níž jde o „námitku nesprávného uložení trestu, kumulace dvou trestů, které vedle sebe není možno uložit“), patrně vytýká porušení zákonem zapovězeného uložení dvou druhů trestů, které má založit právní relevanci označeného důvodu dovolání. Pokud by byla věc posuzována ryze z tohoto zorného úhlu, bylo by nutno označit dovolání za neopodstatněné.

13. Takové posouzení by odůvodňoval pouhý poukaz na obsah ustanovení § 53 odst. 1 tr. zákoníku, v němž je řešena problematika trestů ukládaných vedle sebe. Ve vztahu k jednotlivým druhům trestů taxativně vypočteným v § 52 tr. zákoníku prvně citované ustanovení zákona ve své druhé větě stanoví zákaz současného uložení trestů v následujícím rozsahu: nelze uložit domácí vězení vedle odnětí svobody a obecně prospěšných prací, obecně prospěšné práce vedle odnětí svobody, peněžitý trest vedle propadnutí majetku a zákaz pobytu vedle vyhoštění.

14. Žádná z uvedených alternativ však v případě obviněného nenastala. Současně je možno konstatovat, že ani to, co dovolatel v označené části dovolání zmiňuje, nelze pokládat za dva druhy trestů, tedy druhy trestů vymezené v § 52 tr. zákoníku. Obviněný totiž uvádí, že mu napadenými rozhodnutími „byla stanovena povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění ve výši nejméně 750 000 Kč a následně je stanovena povinnost náhrady nemajetkové újmy ve výši 75 000 Kč – toto rovněž považuje obhajoba v podstatě za totožný nárok, který je zde dvakrát v různých výších...“. Vyjádřeno konkrétně, pod označeným důvodem dovolání určeným k nápravě vad, které zatěžují výrok o trestu, obviněný vznáší námitky

a) vůči té části výroku o trestu, jímž mu v rámci stanovení přiměřených omezení a přiměřených povinností při podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody byla podle § 82 odst. 2 tr.

zákoníku uložena povinnost, aby „poskytl poškozené přiměřené zadostiučinění spočívající v částce nejméně 750 000 Kč“, a to vzhledem k výroku, v němž

b) mu byla společně a nerozdílně se spoluobviněným L. B. podle § 228 odst. 1 tr. ř. stanovena povinnost „nahradit poškozené M. S. ... nemajetkovou újmu v penězích v částce 75 000 Kč“.

15. Napadán je tu dílčí výrok mající vztah k uloženému (podmíněnému) trestu odnětí svobody a souběžně i výrok učiněný v adhezním řízení, neboť podle dovolatele nebyl dán věcný podklad k vyslovení těchto výroků, resp. v případě výroku učiněného v adhezním řízení není tento náležitě odůvodněn.

16. Ačkoli se dovolací argumentace obviněného ubírá jiným směrem (námitka, jež by formálně byla podřaditelná pod uplatněný důvod dovolání, nemá věcný základ ve výrokové části rozsudku soudu prvního stupně, zbývající část výhrad je povahy skutkové) než následující úvahy Nejvyššího soudu, nebylo možno při jejím posuzování pominout zhodnocení toho, zda k výše popsanému užití ustanovení § 82 odst. 2 tr. zákoníku přistoupil soud prvního stupně způsobem, který je postupem zákonným a odůvodněným.

17. Podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku může soud uložit podmíněně odsouzenému přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 tr. zákoníku a směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Podle § 48 odst. 4 tr. zákoníku může soud uložit jako přiměřená omezení a přiměřené povinnosti zejména povinnost poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

18. Jakkoli by se mohlo zdát, že soud prvního stupně rozhodl zákonným způsobem i při vydání výše citovaných dvou výroků, ve skutečnosti tomu tak není.

19. Zásada legality, která se v oblasti trestání (tj. v rovině právních následků zjištěné trestní odpovědnosti) projevuje tak, že pachateli trestného činu může být uložena trestní sankce (tedy i trest) jen na základě trestního zákona (§ 37 odst. 1 tr. zákoníku), přičemž mu může být uložen pouze takový trest, resp. druh trestu, který upravuje zákon účinný v době, kdy se rozhoduje o trestném činu (§ 3 odst. 1 tr. zákoníku), znamená, že katalog trestních sankcí musí soud respektovat a své rozhodnutí mu musí přizpůsobit. Konkrétněji vyjádřeno, je-li obviněnému odsuzujícím rozsudkem uložena povinnost plnění majetkové povahy, musí být již z výrokové části rozsudku jednoznačně seznatelné, má-li takto stanovená povinnost charakter punitivní, tj. je-li vyslovena jako trestní sankce (§ 36 tr. zákoníku) za spáchaný trestný čin v podobě trestu majetkové povahy, či zda jde o plnění, kterým se řeší odpovědnost pachatele ve vztahu k poškozenému (rozhodnutí o nárocích jím uplatněných v rámci adhezního řízení).

20. Je-li výčet druhů trestů obsažený v § 52 tr. zákoníku taxativní (o čemž s ohledem na jeho dikci nevzniká žádná pochybnost) - na rozdíl např. od demonstrativního vymezení možných přiměřených omezení a přiměřených povinností v § 48 odst. 4 tr. zákoníku - poté to znamená, že není přípustné, aby rozsah možného postihu pachatele byl jakkoli rozšiřován nad rámec stanovený v § 52 tr. zákoníku (s rozvedením konkretizujícím možnosti postihu pachatele jednotlivými druhy trestů při jejich obsahovém vymezení, jak jsou uvedeny v hlavě IV oddílu pátém, případně šestém tr. zákoníku). Jsou-li proto k odčerpání majetkového prospěchu pachatele určeny sankce upravené v § 66, § 67, § 70, § 71 a § 72 tr. zákoníku, pak majetkový postih je nutno činit výlučně jejich prostřednictvím.

21. Stejně tak na straně druhé k vyslovení povinnosti obviněného (pachatele) poskytnout příslušné plnění poškozenému na základě jím řádně uplatněného nároku (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 tr. ř.) na náhradu majetkové škody nebo nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení může dojít výlučně formou výroku v adhezním řízení, tedy při použití ustanovení § 228 tr. ř., je-li nárok důvodný.

22. Soud prvního stupně, jak plyne z výrokové části i následného odůvodnění jeho rozsudku, nepostupoval podle těchto zásad. K zavázání obviněného poskytnout poškozené přiměřené zadostiučinění, a to v částce nejméně 750 000 Kč, totiž přistoupil výlučně na podkladě normy trestněprávní, která však sama o sobě nemůže založit důvod k takovému plnění, jež je svou povahou hmotněprávním nárokem občanskoprávního charakteru. Je to dáno i tím, že rozhodování o nárocích poškozených v trestním řízení (v jeho adhezní části) nezná ve vztahu k poškozenému přiznání punitivního nároku (např. ve smyslu „punitive damages“, tj. náhrady škody plnící represivní/trestní funkci). Je zde míněn takový nárok, jehož přiznání sleduje majetkový postih pachatele (nad rámec odškodnění újmy, kterou způsobil činem poškozenému). Přitom právě takto může být, a tedy i jako obejití katalogu trestních sankcí, vnímáno uložení povinnosti obviněnému k úhradě částky „nejméně ve výši 750 000 Kč“ výlučně na podkladě užití ustanovení § 82 odst. tr. zákoníku. Formulace výroku („nejméně“) navíc nevyjadřuje nezbytnou přesnost určení výše plnění, které je obviněný povinen poskytnout poškozené. Mimoto je nutno uvést, že takto stanovená povinnost obviněného založená pouze na použití ustanovení trestního zákoníku, tedy bez jakékoli vazby (nejen výrokové části, ale i odůvodnění rozsudku) na hmotněprávní normu/předpis netrestní povahy (občanského zákoníku), která by jako zákonný podklad odůvodňovala vyslovenou povinnost obviněného k plnění, činí uvedený výrok nevykonatelným v rámci občanského soudního řízení (z hlediska materiální podmínky vykonatelnosti exekučního titulu). Splnění této povinnosti formou výkonu rozhodnutí by se však poškozená nemohla domáhat ani u trestního soudu, neboť hlava XXI. trestního řádu upravující vykonávací řízení nepočítá s výkonem takového výroku. Lze odkázat i na závěry judikatury (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. [29 Odo 421/2002](#)), podle nichž „údaj o tom, čeho se navrhovatel domáhá (žalobní petit), je neurčitý, jestliže vymezení práv a jim odpovídajících povinností v něm obsažené bylo provedeno tak, že nelze dovodit, o jaká práva a povinnosti jde, a je zřejmé, že převzetí takového petitu do výroku soudního rozhodnutí by mělo za následek jeho materiální nevykonatelnost. Vadou podání naproti tomu není to, že žalobnímu petitu nelze vyhovět proto, že není v souladu s hmotným právem“.

23. Podle Nejvyššího soudu je použití ustanovení § 82 odst. 2 části věty za středníkem tr. zákoníku, podle něhož soud odsouzenému zpravidla „uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem“ - i s ohledem na právě uvedené skutečnosti - možné jen způsobem, který zmínil ve svém vyjádření již státní zástupce, tj. ve vazbě na povinnost, kterou mu stran plnění vůči poškozenému soud uloží v rámci výroku učiněného v adhezním řízení. Přitom je nezbytné zdůraznit, že text zákona počítá s tím, že přiměřená povinnost spočívající v odčinění nemajetkové újmy bude obviněnému - stejně jako při náhradě škody - uložena způsobem, který mu umožní dostat takové povinnosti, tj. aby ji odčinil podle svých sil. Jen takto vyslovená povinnost obviněného může být shledána jako uložená zákonným způsobem. Je totiž třeba vzít v úvahu, že při rozhodování o osvědčení podle § 83 tr. zákoníku se posuzuje, zda odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám. V případě, že by přes veškerou snahu odsouzeného nebylo v jeho silách, aby v celém rozsahu odčinil nemajetkovou újmu, k jejímuž odčinění byl zavázán, přicházelo by nutně v úvahu vyslovení závěru, že se neosvědčil, což by vedlo k rozhodnutí o přeměně původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody v trest nepodmíněný. Přitom jediným důvodem, pro který by v takové situaci (když jinak by odsouzený dostal všem dalším podmínkám) došlo k přeměně trestu, by bylo neposkytnutí celého plnění poškozenému, tedy skutečnost, kterou by odsouzený jednak nemohl svým chováním ovlivnit a která by nadto vzešla z výroku, při jehož formulaci soud nerespektoval zákonnou dikci.

24. V nyní posuzované věci je výrok opřený o ustanovení § 82 odst. 2 tr. zákoníku, stanovící povinnost obviněného k úhradě částky nejméně 750 000 Kč - na rozdíl od výroku, který má vztah k výroku o náhradě škody („aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil“) - rozporný s dikcí citovaného ustanovení, a již proto musí být prohlášen za výrok vadný.

25. Ve vztahu k této části výroku je třeba shledat důvodnou argumentaci dovolatele, který i s oporou o jím citovanou občanskoprávní judikaturu správně poukázal na to, že závazek k plnění vůči poškozené, v části týkající se odčinění nemajetkové újmy, musí mít svůj podklad v ustanovení § 2951 odst. 2 o. z. Podle něj „nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy“. Nezbyvá proto než opakovat, že hodlal-li soud prvního stupně dosáhnout toho, aby obviněný peněžitým plněním odčinil poškozené nemajetkovou újmu, jejíž podstatu spatřoval ve skutečnostech zmíněných v odůvodnění jeho rozsudku (a shledal-li dostatek podkladů pro takové rozhodnutí), měl rozhodnout o této povinnosti obviněného způsobem upraveným v ustanovení § 228 odst. 1 tr. ř., a to s oporou o ustanovení § 2951 odst. 2 o. z.

26. Pokud tak nerozhodl a opřel povinnost obviněného k plnění toliko o ustanovení § 82 odst. 2 tr. zákoníku, rozhodl vadně. Z odůvodnění jeho rozhodnutí je zřejmé, že k zavázání obviněného poskytnout poškozené přiměřené zadostiučinění přistoupil proto, že tento „svým jednáním výrazným způsobem zasáhl do života poškozené ... Dílem i v důsledku trestné činnosti obžalovaného přišla poškozená fakticky o vše, ocitla se v existenčních potížích, na ulici, bylo jí odebráno dítě, které bezprostředně poté, co na ní byla spáchána trestná činnost, také porodila“. Přiznaná částka „zohledňuje, že se na vzniku závažných následků u poškozené podílelo v dané době více osob, které poškozenou využívaly“. Nebýt této skutečnosti, „částka by byla soudem obžalovanému určena nepochybně vyšší“. Přitom je zřejmé, že tímto způsobem rozhodl soud o nároku, který poškozená uplatňovala vůči obviněnému v adhezním řízení.

27. Plyne to z odůvodnění výroku, jímž soud zavázal obviněného T. M. (společně se spoluobviněným), aby nahradil poškozené nemajetkovou újmu v penězích v částce 75 000 Kč. Zde soud zmínil, že „poškozená prostřednictvím svého zmocněnce uvedla, že jednáním obžalovaných došlo k zásahu do jejího práva na ochranu osobnosti ve smyslu práva na ochranu cti a důstojnosti s důsledky spočívajícími ve ztrátě majetku, kterým poškozená mohla zabezpečit svoji rodinu do budoucna“. V návaznosti na to soud vyjádřil, že „se s uplatněným nárokem poškozené jako takovým i způsobenými následky ztotožnil (viz již zdůvodnění v rámci přiměřeného zadostiučinění), nicméně s ohledem na skutečnost, že poškozené již bylo v rámci výroku o trestu poskytnuto (byť z jiného právního titulu) přiměřené zadostiučinění ve výši 750 000 Kč, bylo by přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy ve výši 750 000 Kč již nepřiměřené. Proto soud přiznal poškozené nárok na náhradu nemajetkové újmy již pouze v minimální částce 75 000 Kč (tj. v desetině požadovaného nároku)“. Se zbytkem uplatněného nároku pak odkázal poškozenou, která se k trestnímu řízení vůči obviněnému připojila s nárokem na náhradu nemajetkové újmy v penězích ve výši 750 000 Kč, podle § 229 odst. 2 tr. ř. na řízení ve věcech občanskoprávních.

28. Citovaná pasáž rozsudku svědčí o tom, že k uložení povinnosti odčinit nemajetkovou újmu, kterou poškozená utrpěla trestným činem obviněného, soud přistoupil na podkladě dvou právních titulů, z nichž jeden („z jiného právního titulu“) patrně zakládá trestní postih obviněného (tj. povinnost vyslovená v rámci výroku o trestu), druhý zřejmě příslušné (soudem ovšem vůbec nezmiňené) ustanovení netrestního předpisu (§ 2951 odst. 2 o. z.). Takové řešení je, jak již uvedeno, nesprávné, neboť vyslovení povinnosti obviněného k odčinění nemajetkové újmy může být založeno výlučně na použití ustanovení § 2951 odst. 2 o. z. Postup podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku má toliko motivovat obviněného, aby splnil takto uloženou povinnost (podle svých sil) pokud možno již v průběhu stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení.

29. Z důvodů výše vyložených proto Nejvyšší soud dospěl k závěru, že ve vztahu k části výroku, jímž bylo obviněnému podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku uloženo, aby poskytl poškozené M. S. přiměřené zadostiučinění „spočívající v částce nejméně 750 000 Kč“, došlo k vadě zakládající důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. h) tr. ř. ve variantě spočívající v tom, že obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští.

30. Protože z řešení, které zvolil soud prvního stupně, plyne jeho zřejmá nejasnost toho, jak a podle jakých ustanovení je třeba rozhodovat v případech, kdy poškozený uplatní nárok na náhradu nemajetkové újmy, považuje Nejvyšší soud za vhodné v této souvislosti připomenout ve stručnosti následující skutečnosti.

31. V obecnosti lze upozornit, že vedle nároků, které upravuje ustanovení § 2958 o. z., vystupuje do popředí rovněž možná náhrada nemateriální újmy, která byla způsobena poškozenému pachatelem trestného činu zásahem do přirozených práv člověka podle § 2956 o. z. Podle citovaného ustanovení, „vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy“. Soud rozhodující v adhezním řízení musí posoudit, jaký charakter má nárok uplatněný poškozeným v tomto řízení, tj. zda jde o nárok vyplývající z práva poškozeného, jež je kompenzováno v ustanovení § 2956 o. z., či o nárok plynoucí z ustanovení § 2958 o. z. (a který ze zde upravených). V uvedeném směru by jednoznačně mělo vyzníti i odůvodnění příslušného výroku.

32. Nadále se zde mutatis mutandis uplatní rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2013, sp. zn. [8 Tdo 46/2013](#) (publikovaný pod č. 14/2014-I. Sb. rozh. tr.), byť ten reagoval na situaci posuzovanou ještě podle předchozí právní úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964. Podle právního názoru v něm uvedeného pro rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy v penězích vzniklé mu v důsledku trestného činu je soud povinen v adhezním řízení nejprve zkoumat, zda poškozený jako fyzická osoba utrpěl nemajetkovou újmu ve smyslu § 13 odst. 1 občanského zákoníku, která mu vznikla trestným činem obviněného, vůči němuž byl tento nárok uplatněn. V případě, že jde o nemajetkovou újmu a není postačující morální zadostiučinění podle § 13 odst. 1 občanského zákoníku, lze za splnění podmínek podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku přiznat náhradu v penězích. Při posuzování věci podle nyní účinného občanského zákoníku by se nárok opíral o ustanovení § 81 a násl. o. z., případně o jiná ustanovení obsažená v jeho části první.

33. Určení povahy hmotněprávního nároku v rozsudku trestního soudu, jenž je kompenzován výrokem učiněným v adhezním řízení, je nezbytné i proto, aby v případě, že o něm rozhodne způsobem upraveným v § 229 tr. ř., měl soud rozhodující v civilním řízení (popřípadě jiný příslušný orgán) najisto postaveno, o jakém nároku bylo vedeno adhezní řízení, případně o jakém nároku již bylo zčásti rozhodnuto (podle § 228 a § 229 odst. 2 tr. ř.). Pouze transparentně vyjádřené právní posouzení a subsumpce uplatněného nároku (např. na náhradu nemajetkové újmy) pod příslušné ustanovení občanského práva hmotného umožňuje zajistit jednotu a přehlednost rozhodovací praxe.

IV.

Způsob rozhodnutí dovolacího soudu

34. Protože Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovoláním napadená rozhodnutí (vůči nimž je dovolání přípustné) jsou zatížena vadou naplňující dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. h) a l) tr. ř. v rozsahu, jak uvedeno výše, přistoupil na podkladě dovolání obviněného k jejich částečnému zrušení.

35. Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně, a to v části, v níž došlo k zamítnutí odvolání obviněného ve vztahu k výroku, kterým mu bylo podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku uloženo, aby poskytl poškozené M. S. přiměřené zadostiučinění spočívající v částce nejméně 750 000 Kč, a jemu předcházející rozsudek Městského soudu v Brně, a to ve výroku, jímž bylo obviněnému podle § 82 odst. 2 tr. zákoníku uloženo, aby poskytl poškozené M. S. přiměřené zadostiučinění spočívající v částce nejméně 750 000 Kč. Současně Nejvyšší soud zrušil i další rozhodnutí obsahově navazující na zrušené části obou rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

36. Kasační zásah Nejvyššího soudu se nedotkl dalších výroků, které jsou ve vztahu k dovolateli obsaženy v rozsudku soudu prvního stupně. Výrok o vině zůstal nezměněn, neboť není zatížen vadami vytýkanými mu obviněným, jež měly založit důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. b) a g) tr. ř. Stejně tak zůstaly nedotčeny i ostatní výroky, neboť ve vztahu k nim, resp. výroku o trestu, který společně s výrokem o vině obviněný svým dovoláním napadl, není naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. b) tr. ř. Rovněž výroky, jimiž byl obviněný společně a nerozdílně se spoluobviněným L. B. zavázán podle § 228 odst. 1 tr. ř. nahradit poškozené škodu ve výši 1 288 190 Kč a nemajetkovou újmu v penězích v částce 75 000 Kč (stejně jako výrok učiněný podle § 229 odst. 2 tr. ř.), zůstaly po rozhodnutí dovolacího soudu nezměněny, neboť nebyly napadeny dovoláním obviněného, a proto nebyly v dovolacím řízení ani přezkoumávány.

37. Vada, jíž je zatížen rozsudek soudu prvního stupně, byť formálně zasahuje výrok o trestu, se ve svém obsahovém vyjádření vztahuje k výroku o náhradě nemajetkové újmy v penězích. Podle § 265m odst. 2 tr. ř. zruší-li Nejvyšší soud rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, užije přiměřeně ustanovení § 265 tr. ř. Podle posledně citovaného ustanovení v takových případech odvolací soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Proto takto rozhodl i Nejvyšší soud.